



Буюк пирамида ёнида, Гиза платосининг чеккасида, табиат томонидан силкитилган ва одамлар томонидан шикастланган дунёдаги энг сирли хайкаллардан бири — одам бошли шер тасвирланган Сфинкс турибди.

Сфинкс асосий охактош жинсидан ўйилган. Сфинкснинг танаси учун дастлабки материал бўлиб хизмат килган чикикнинг хажми чуқур тўғри бурчакли канал ёрдамида сунъий равишда оширилган. Кейин тошга керакли шакл берилган. Кўшимча охактош блоклари факат сўнгги тузатишларни киритиш учун, жумладан, соколни ҳам қўлланилган. У аллақачон бузилиб кетган, аммо сакланиб қолган бўлақлар бўйича тикланиши мумкин. Сфинкс, эҳтимол, “худо” деб ҳисобланган; матнлардан маълумки, мисрликлар унга тегишли шарафларни кўрсатишган.

Сфинкс улкан бўлишига карамай, археологлар уни яратиш учун қадимги меъморлар каттик меҳнат ва аниқ меҳнат ташкилотчилигидан ташқари, қандайдир махсус усулларни қўллаган деб ҳеч қачон тахмин қилишмаган. Тош болгалар ва мис ўткирлагичлар нисбатан юмшоқ тоғ жинси бўлган охактошни қайта ишлаш учун жуда мос келади. Сфинкс атрофидаги канални казиш ва хайкалнинг тафсилотларини қайта ишлаш учун шунга ўхшаш асбоблар ишлатилган. Аммо унинг нима учун, қачон ва қим томонидан ўйилганлиги ҳали ҳам сир бўлиб қолмоқда.

Агар расмий илмга ишонадиган бўлсак, Сфинкс тахминан милоддан аввалги 2500 йилда IV сулола фиръавни Хефреннинг буйруғи билан яратилган. Худди шу фиръавн Гизадаги учта Буюк пирамиданинг иккинчисини қурган ва ўзини унда дафн этишни васият қилган. Сфинкс Гармахис худосининг хайкали бўлган ва фиръавн ер юзидаги илохийликнинг тимсоли ҳисобланганлиги сабабли, хайкалтарошлар хайкалга ер юзидаги ҳукмдорнинг хусусиятларини берганлар. Сфинкснинг юзининг Хефреннинг юзига ўхшашлиги,

охиргиси монументнинг курувчиси бўлганини тасдиқлайди.

Бу версия яқинда, ҳар бири бомба портлагандек эффе́кт берган учта иш нашр этилгунга қадар бутунлай ишончли деб ҳисобланган.

«Биринчи хайратланарли янгилик 1991 йилда Бостондан геолог профессор Роберт Шохдан келди, — деб ёзади «Кадимий сирлар» китоби муаллифлари, америкаликлар Питер Жеймс ва Ник Торп. — Сфинкс юзасининг эрозия хусусиятларини ўрганиб, у хайкал мисршунослар ўйлаганидан бир неча минг йил каттарок бўлиши кераклигини эълон қилди. Унинг яратилиши милoddан аввалги VII минг йилликка, балки ундан ҳам аввалги даврга тегишли».

Иккинчи сюрпризни Нью-Йорк шаҳар полиция бўлиmidан полиция рассоми, лейтенант Фрэнк Доминго такдим этди. Сфинкс юзини фиръавн Хефрен юзи билан синчковлик билан солиштириб, Доминго Сфинкс хусусиятлари Хефрендан умуман кўчирилмаган деган ҳулосага келди!

Учинчи кашфиётни «Орион сири» китобининг ҳаммуаллифи Роберт Бьювэл амалга оширди. Компьютер технологиясидан фойдаланиб, у милoddан аввалги 10500 йил атрофида, баҳорги тенгкунлик куни эрталаб Арслон юлдуз туркуми шаркий уфқда тўғри Сфинкс олдида кўтарилганини аниқлади. Бьювэл Сфинкс узок даврда ушбу астрономик ходисанинг кўрсаткичи сифатида қурилган деган ҳулосага келди. Кейинчалик Бьювэл «Худолар излари» китоби муаллифи Грэм Хенкок билан қучларни бирлаштирди ва улар «Мавжудот сакловчиси» (1996) китобида Сфинкснинг янги астрономик даврланишини асосладилар.

Энди кўпчилик Сфинкс аслида милoddан аввалги 10500 йил атрофида, охириги музлик даври охирида, расмий илм иддао қилганидек милoddан аввалги XXV асрда эмас, балки тошдан ўйилганлигига ишонч ҳосил қилишган... Аслида, Сфинкснинг қайта даврланиши Хенкок ва бошқа муаллифлар томонидан Атлантида каби цивилизация музлик даврида, аммо Антарктидада мавжуд бўлганлигининг навбатдаги тасдиғи сифатида ишлатилган. «Аммо Сфинксни геологик, астрономик, криминалистик ва бошқа маълумотларга асосланиб қайта даврлаш зарурлиғи ҳақидаги иддаоларда бирон бир ҳақиқат донаси борми?»

Сфинкс атрофидаги барча ҳозирги тортишувлар катта даражада бир киши — Кадимги Миср сирларини кўп йиллар давомида ўрганган хаваскор мисршунос Энтони Уэст туфайли пайдо бўлди. Уэст астрология ҳақида жўшқинлик билан ёзган, чўкиб кетган Атлантиданинг ҳақиқатлигига ишонган ва Марсдаги қандайдир цивилизация бизнинг қадимги маданиятларимизнинг ривожланишига таъсир қилган деб ҳисоблаган. Масалан, машҳур «Марсдаги юз»ни у Сфинкснинг ўзга сайёралик аналог сифатида талқин қилади. Табиийки, бу гоғларнинг бирортаси ҳам уни фирибгар деб ҳисоблайдиган профессионал мисршуносларнинг ҳурматига сазовор эмас. Аммо, такрорлашдан бошқа иложи йўқ, Уэстнинг қатъиятлиғи ҳурматга лойиқдир. У йигирма йилдан буён Сфинкс умумий қабул қилинганидан анча қадимроқ эканлиғи ҳақидаги гоғни қатъият билан ҳимоя қилиб келмоқда.

Уэст ўз назарияси учун илҳомни 1970-йилларнинг охирида, француз математиғи ва оккультист Шволлер де Любичнинг гоғлари билан танишганида олди. У Миср санъати ва архитектурасидаги шифрланган рамзлар бир вақтнинг ўзида математик ва мистик табиатга эга эканлигига ва бу рамзларни дешифрлаш орқали биз ушбу маданият ҳақида мисршунослиқда қабул қилинган оддий усуллар ёрдамида эришиб бўлмайдиган чуқур

билимларга эга бўлишимиз мумкинлигига ишонган. Унинг асосий далили шундан иборат эдики, кадимги мисрликлар одатда хисобланганидан кўра мукамалроқ илмий билимларга эга бўлишган; у вақти-вақти билан мисрликлар бу билимларни бошка, янада кадимги цивилизациядан олишганини назарда тутган. Бу цивилизация фалокатли сув тошкини натижасида йўқолган, де Любичнинг фикрича, бу сув тошкини Миср худудини ҳам тарихий даврларгача камраб олган: «Миср устидан улкан сув массаларининг харакатига буюк цивилизация предшествовать этган бўлиши керак, ва бу бизни Гизанинг гарбий чеккасидаги қояга ўйилган Сфинкс ўша пайтда аллақачон мавжуд бўлган деган хулосага олиб келади — ахир унинг шер танасида, бошидан ташқари, сув эрозиясининг аниқ белгилари бор».

Уэст Сфинкс юзасининг кучли об-хаво таъсири шамол ва кум зарраларининг таъсиридан эмас, балки сув окимларининг таъсиридан келиб чиққанлигини исботлашга киришди, чунки кўпчилик мисршунослар буни шамол ва кум зарраларининг таъсири деб хисоблашган. Уэстнинг фикрича, Сфинкс сув эрозиясига учраганида ҳеч қандай шубҳа йўқ эди, ва Мисрнинг бутун ёзма тарихи давомида ҳеч қачон жала ёлмаганлигини хисобга олган ҳолда, эрозия жуда узок даврда содир бўлган бўлиши керак эди. Шунинг учун Уэст дастлаб де Любич билан розилашди: Сфинкс бутун Мисрни камраб олган фалокатли сув тошкинидан (эҳтимол, Библияда тасвирланган Буюк Тўфондан) сал олдин қурилган.

Уэст Бостон университетининг геологи профессори Р. Шохни Сфинксни ўрганишга ва унинг об-хаво таъсири хусусиятини баҳолашга қўндирди. Шох Уэст билан бирга Мисрга икки марта саёҳат қилди ва 1992 йилда, иккинчи саёҳатидан сўнг, Сфинкс эрозиясининг асосий сабаби жуда узок вақт давомида ёккан жалалар бўлган деган хулосага келди. Унинг нуктаи назаридан, Сфинкс юзаси ёмғир эрозиясига ҳос бўлган чуқур тўлкинсимон об-хаво профилига эга эди. Сфинкс атрофидаги канал деворларидаги ёриқлар ҳам ёмғир таъсири изларини эслатарди. Милоддан аввалги 2500 йилга тегишли бўлган Гиза платосидаги бошка монументлар, Шохнинг фикрича, бутунлай бошқача об-хаво намунасига эга эди. Бу давр тахминан милоддан аввалги 10000 йилдан 3000 йилгача давом этган. Айнан шунда, Шохнинг иддаосига кўра, Сфинкс ёмғир эрозиясига учраган. Эрозия жараёнларининг давомийлигини баҳолашга асосланиб, у Сфинкс қурилиши даврини милоддан аввалги VII–V минг йилликка тегишли деб хисоблаган.

Шох умумий қабул қилинган тасаввурлардан кескин фарқ қилувчи сценарийни таклиф қилди. Унга кўра, неолит даврининг яхши ташкиллашган жамиятлари Сфинкс қаби улкан монументларни қуриши мумкин эди. Эҳтимол, у ўйлаганидек, бу протоурбанистик жамиятларнинг қандайдир аналоглари Мисрда мавжуд бўлган ва Сфинкс ушбу маданиятнинг сақланиб қолган энг буюк монументларидан биридир. Милоддан аввалги 7000 йилдан кўп ўтмай Мисрда қишлоқ хўжалиги ва ўтроқ аҳоли пунктлари пайдо бўлди, шунинг учун Шохнинг модели археологик нуктаи назардан ишончлидир.

Уэст, табиийки, Шохнинг геологик хулосаларидан хайратда қолди. У ўз дастлабки кенг қўламли сув тошкини моделини жалалар билан осонгина алмаштирди. Энди Хефрен шахсияти билан шугулланиш керак эди. 1993 йилда Уэст полиция расоми, лейтенант Фрэнк Домингони Мисрга боришга ва Сфинкснинг хусусиятларини Кохира музейидаги Хефреннинг диорит хайкали билан солиштиришга қўндирди. Доминго компьютер графикаси ёрдамида ҳар бир юзнинг характерли хусусиятларини нуктавий солиштирди. Унинг хулосаси анча қутилмаган бўлди: «Намуналар, схемалар ва ўлчовлар натижаларини таҳлил қилгандан сўнг, менинг яқуний хулосам дастлабки реакцияга мос

келади — яъни бу икки иш икки хил шахсни тасвирлайди. Олд томондан пропорциялар, айникса бурчак нисбатлари, шунингдек ён томондаги пропорциялар профили, Сфинкснинг юзи Хефреннинг юзи эмаслигига мени ишонтирди».

Доминго олган натижаларни бахслашиш кийин.

Уэстнинг Сфинкс хакидаги тахминлари хакида нима ўйлашимиздан катъий назар, у Фрэнк Доминго ёрдамида замонавий мисршунослар жуда енгил-елпи муносабатда бўлган масалага эътибор қаратишга муваффақ бўлди. Сфинкс юзи фиръавн Хефреннинг хусусиятларини такрорлайди деган кенг тарқалган фикр энди факатгина асоси кам бўлган тахминга айланди.

Олимлар ҳақли равишда таъкидлаганидек, Сфинкснинг юзи шаркка қаратилганлиги қандайдир астрономик аҳамиятга эга. Бунга шубҳа қилиш кийин, айникса қадимги мисрликлар Сфинксни турли қуёш “худо”лари билан тенглаштирганлар. Унинг мисрча исмлари орасида Гор-ам-Ахет (Гармахис), «Уфқдаги Гор» ва Шешеп-анх Атум, «Атумнинг тирик тасвири» бор эди. (Юнонча «Сфинкс» сўзи, эҳтимол, «Шешеп-анх»нинг қисқартирилган шаклидир.) Гор ва Атум қуёш худолари бўлгани сабабли, Сфинкснинг йўналиши ва қуёш чиқиши ўртасидаги боғлиқлик шубҳасиздир. Бьювэл ва Хенкокнинг таъкидлашича, ҳақиқий (географик) шарқ баҳорги тенгқунлик куни (21 март) қуёш чиқиши йўналишидир, бу ер орбитасининг кун ва туннинг давомийлиги бир хил бўлган икки нуктасидан биридир. Кейин улар Сфинкс баҳорги тенгқунликнинг кўрсаткичи сифатида қурилган деган тахминни илгари сурадилар ва бу уларнинг компьютер ҳисоб-қитобларидаги асосий омил бўлиб қолади.

Гизадаги пирамидалар комплекси милоддан аввалги 10500 йилда Орион юлдуз туркумидаги юлдузларнинг жойлашувини акс эттирганлигига ишонган Бьювэл ва Хенкок ўзларининг юлдузли осмоннинг компьютер имитациясини шу санага ўрнатдилар ва баҳорги тенгқунлик куни қуёш чиққандан кўп ўтмай Сфинкс Гиза платоси орқали тўғри Арслон юлдуз туркумига қараган бўлиши кераклигини аниқладилар. Ер ўқининг секин айланма силжиши (бу ҳодиса «прецессия» деб аталади) туфайли турли даврларда юлдуз туркумлари нафакат турли жойларда кўтарилган; уларнинг уфқ устидаги баландлик бурчаги ҳам сезиларли даражада ўзгарган.

Бьювэл ва Хенкокнинг ҳисоб-қитобларига ишонадиган бўлсак, милоддан аввалги 2500 йилда баҳорги тенгқунлик куни эрталаб (Сфинкс қурилишининг тахминий «расмий» даври) Арслон юлдуз туркуми шарқда эмас, балки 28 даража шимолда кўтарилган. Бундан ташқари, юлдуз туркуми уфққа нисбатан ўткир бурчак остида жойлашган бўлиб, Арслоннинг «танаси»нинг олд қисми орқа қисмидан сезиларли даражада юқори эди. Аммо милоддан аввалги 10500 йилда баҳорги тенгқунлик куни эрталаб Арслон нафакат шаркка қараб турган Сфинкс олдида тўғри кўтарилган, балки уфққа нисбатан горизонтал ҳолатни ҳам эгаллаган. Улар бу ҳолатни милоддан аввалги 2500 йил ва милоддан аввалги 10500 йилдаги Арслон юлдуз туркумининг жойлашувини солиштирувчи диаграммалар ёрдамида тасвирлайдилар. Охириги ҳолатда мослик идеал кўринади.

Бьювэл ва Хенкок янада узокрокка бориб, одатда милоддан аввалги II асрда яшаган юнон астрономи Гиппархнинг кашфиёти деб ҳисобланадиган тенгқунликлар прецессияси анча аввал маълум бўлган деб эълон қилдилар. Аммо тарихий даврларга бўлган юлдузчилар тенгқунликлар прецессиясини топишлари учун, агар минг йиллар бўлмаса, юзлаб йиллар давомида синчков астрономик кузатувлар олиб боришлари керак бўлган. (Гиппархда қамида 500 йил аввалга бориб такаладиган Вавилон кутубхонаси

архивлари мавжуд эди.) Милоддан аввалги 20000 йилдаёқ ўз кузатувлари натижаларини қоя расмларида қайд эта бошлаган тарихий даврларгача бўлган таквимлар тузувчиларининг шубҳасиз маҳоратига қарамай, юлдузларнинг ўзаро жойлашувини акс эттирувчи ҳеч қандай расмлар ёки ёзувлар сақланиб қолмаган.

Хенкок учун бу муаммони ҳал қилиш қийин эмас: у Арслон юлдуз туркумини илоҳийлаштириш охириги музлик даври охирида Антарктидада гуллаб-яшнаган технологик жихатдан ривожланган цивилизациянинг қадимий меросининг бир қисми деб ҳисоблайди. Бу фикр Пири Рейс харитаси ва баъзи баҳсли топилмалардан ташқари, мутлақо ҳеч қандай далиллар билан тасдиқланмаган.

Қолган олимлар эса Сфинксни эртароқ даврлаш зарурияти ҳақидаги янги «илмий» далиллар синчковлик билан қўриб чиқилганда шунчаки йўқолиб кетади деб ҳисоблайдилар. Астрономик мосликлар жуда туманли, геологик асослар эса жуда шубҳали. Уларни биргаликда йиғиш, қўплаб замонавий муаллифлар қилганидек — ҳудди картошка уйчаси қуриш билан баробар.

Демак, Сфинкс ўз сирларини сақлашда давом этади. Биз унинг қурилиши сабабларини ҳам, аниқ санасини ҳам ҳалигача билмаймиз. Шунинг учун Уэст ва унинг издошларининг саъй-ҳаракатларини бутунлай самарасиз деб аташ мумкин эмас. Эски қарашлар шубҳа остига олинди, мисршуносларга ўз қарталарини столга қўйишга тўғри келди, ва охириги марта XX аср бошида жиддий қўриб чиқилган далиллар ҳозирда танқидий таҳлилдан ўтмоқда. Янги усуллар ва янги ёндашувлар доим ижобий қабул қилинади, гарчи уларнинг баъзилари, одатда бўлганидек, аниқ жавоблар бермаса ҳам.

Сфинкснинг кейинги илмий тадқиқотлари бир қуни унинг юзасидаги ноодатий эрозия намунасига аниқ изох бериши мумкин. Охириги пайтларда Сфинкс остидаги тоғ жинсида бўшлиқлар топилгани ҳақида тасдиқланмаган миш-мишлар тарқалмоқда. Улар инсон қўли билан яратилганми? Улар, Эдгар Кейсининг издошлари ишонганидек, қадимги замонлардан бери тарихий ёзувлар сақланадиган махфий хоналар бўлиши мумкинми? Ёки бу оҳақтошдаги табиий бўшлиқларми? Вакт барчасини аниқлайди.

Абу Муслим тайёрлади